

VARIOLA VERA

VARIOLA VERA

Virus, epidemija, ljudi

Zoran Radovanović

Zoran Radovanović:
VARIOLA VERA
Virus, epidemija, ljudi

Pogovor
Goran Marković

Copyright © 2017 by Zoran Radovanović
Copyright © 2017. za ovo izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Aleksandra Dragosavljević

Dizajn korica
Goran Filipović

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismima
Swift Neue i *Futura Pro*

ISBN: 978-86-6024-000-4

Smederevo, 2017.

www.heliks.rs

Sadržaj

<i>Reč autora</i>	7
<i>Predgovor</i>	11
<i>Terminologija</i>	20
1 Istorijski pregled	25
Variola u svetu	25
Variola u Srbiji	34
Program eradikacije variole	37
2 Uzročnik	42
Virus variole	42
Drugi srodni virusi	43
3 Bolest	45
Epidemiološke odlike variole	45
Kliničke odlike variole	47
Laboratorijska dijagnostika	48
Smrtnost	49
Druge osipne groznice	50
4 Mere zaštite	53
Vakcinacija	53
Imunoglobulini	62
Lekovi	62
Karantin	63
Nadzor	65
Sanitarni kordon	66

5	Epidemija variole u Jugoslaviji 1972.	67
	Izvori podataka o epidemiji	67
	Stanje pre epidemije	69
	Tok i ishod epidemije	71
6	Istinite priče	86
7	Pogled u budućnost	110
	<i>Pogovor</i>	117
	<i>Literatura</i>	121
	<i>O autoru</i>	129

Reč autora

U našoj savremenoj literaturi ne postoji ni stručna, ni popularno pisana monografija o velikim boginjama, mada je reč o bolesti koja je ostavila vrlo dubok trag u istoriji civilizacije. No, značaj variole ne iscrpljuje se u dalekoj prošlosti. Ona jeste zvanično iskorenjena, ali postoji stalni strah da će virus ili slučajno pobeći iz laboratorije ili, što je verovatnije, svesno poslužiti kao biološko oružje.

U ovoj knjizi su na popularan način prikazane dostupne predstave o nastanku variole, dinamika njenog kretanja tokom milenijuma, saznanja o njenim epidemiološkim, kliničkim i drugim odlikama, spremnost današnje nauke da joj se suprotstavi i, koliko je to moguće, bačen je pogled u budućnost. U pojedina poglavlja ugrađena su lična iskustva. Literaturni izvori navođeni su kao potvrda iznetih stavova, ali u još većoj meri kao prilika radoznalijim čitaocima da se dopunski informišu.

U prikupljanju građe veliku pomoć mi je pružila supruga, dr Ivana Radovanović, redovna profesorka epidemiologije u penziji. Pored nje, radnu verziju rukopisa kritičkom čitanju podvrgao je i dr Srđa Janković. Brigu da tekst ne bude dosadan preuzela je moja unuka, Ana Radovanović. Gospođa

Aleksandra Dragosavljević se nije zadržala na formalnoj ulozi lektora, već mi je pružila i niz korisnih saveta.

Značajan doprinos svestranom sagledavanju ne samo jedne bolesti, već odnosa između stručnog i umetničkog dela, dao je naš poznati umetnik i pedagog, Goran Marković, polazeći od epidemija i sličnih nedaća kao umetničkog izazova.

Zoran Radovanović

VARIOLA VERA

Predgovor

Sticanje iskustva

Krajem 60-ih godina bio sam zaposlen na Institutu za epidemiologiju Medicinskog fakulteta u Beogradu. Držao sam nastavu studentima i učestvovao u raznim istraživačkim projektima, ali me je zaokupljala misao da se posvetim tropskoj medicini. Jedino sam bio u nedoumici da li da krenem odmah na jug, poput mog druga iz generacije, Dragana Hercoga, koji je otišao da operiše ranjenike u Bijafri (gde je, nažalost, ubijen) ili da se prvo dodatno školujem. U ovom drugom slučaju, kao rešenje su se nametale poslediplomske studije iz oblasti tropskih bolesti na Londonskoj školi za higijenu i tropsku medicinu, najrenomiranijoj ustanovi te vrste u svetskim razmerama.

Pitao sam za savet dvojicu profesora koje sam posebno cenio. Slavoljub Harisijades, mikrobiolog, inače poetska duša i vajar-amater, zaneto mi je pričao kako u Indiji svakog jutra na ogromnoj mapi bodu žute čiode za jednog, a crvene za deset umrlih od kolere, pa se sve šareni. Bio je kategoričan: „To morate da doživite!“

Čuveni kardiolog, Božidar Đorđević, kasnije rektor Beogradskog univerziteta, bio je racionalniji: „Kakva je to dilema? Prvo se peče zanat, pa se radi. Idite u London!“

Poslušao sam obojicu.

Put u Indiju

U leto 1969. seo sam u fiću i zaputio se ka Indiji sa svojim kumom, Pavlom Jevremovićem, kasnije doktorom prava i našim ambasadorom pri EU u Briselu i pri UN u Njujorku. Tada je to bila avantura, jer čak ni put kroz Srbiju nije bio asfaltiran celom dužinom, Istanbul još nije bio povezan mostom sa Malom Azijom, a neretko smo nailazili na „ukrštanje puta i reke u nivou“ i slična iznenađenja.

Na bugarsko-turskoj granici videli smo pežo beogradskih registracija s mrtvačkim kovčegom na krovu. Vozač nam je ispričao da živi od prevoženja Turaka poginulih na našim drumovima. Kupe moćnu mašinu u Nemačkoj, a žure da što pre stignu svojim, pa ih umor savlada ili malo pre ili malo posle Beograda. Beše to upozorenje da ne srljamo.

Kao iskusnim izviđačima, šator nam je bio drugi dom, a pešačenje radi razgledanja živopisne okoline dobro smo podnosili, jer smo u studentsko doba osvajali i neke republičke medalje iz orijentiringa (tada se to zvalo orijentacioni kros), kao članovi prve ekipe Planinarskog društva „Partizan“. I fića se iznenađujuće dobro poneo – dok smo iz vrleti severoistočne Turske nastojali da ugledamo vrh Ararata, zaobilazili smo mnoge drumske lađe, bjuike i oldsmobile s proključalim hladnjacima.

U Iranu smo često nailazili na prevrnutе kamione, i to na delovima gde je put bio prav, a saobraćaj oskudan. Vetar jeste zanosio fiću, naročito u delu između pustinje Karakum na severu i Velike slane pustinje na jugu, ali smo pretpostavljali

da su visoka temperatura i monotonost putovanja uticali na pospanost i naglo buđenje iz dremeža vozača tih teretnjaka, uz refleksno „gaženje kočnice“.

Poučen našim iskustvom, istim putem je kasnije svojim mercedesom krenuo Radivoj Uvalić, naš ambasador u Indiji. Ironija je što je u ranu jesen 1941. pri napadu partizana na Kraljevo preživio atentat (poput Žikice Jovanovića Španca, određen je za likvidaciju kao trockista), a poginuo je „od svoje ruke“, zbog naglog kočenja na mestu gde nije bilo ni krivina, ni vozila.

Putovali smo 16 dana, jer smo povremeno skretali s pravca, nastojeći da zadovoljimo svoju radoznalost. Tako smo iz Teherana udarili na sever, kako bismo se okupali u Kaspijskom jezeru, a iz Kabula smo napravili zaokret ka ruskoj granici da bismo videli skoro tri kilometra dug tunel Salang na visini od 3400 m.

Stručna iskustva bila su posebno korisna. U Istanbulu smo ubeđivali glavnog sanitarnog inspektora da uopšte nije bezazlena tada aktuelna epidemija kolere u njegovom gradu (on je njeno postojanje pokušavao da ospori), pa smo bili u opasnosti da ostanemo bez važne potvrde, čije izdavanje je zavisilo od inspektorove dobre volje. U Nju Delhiju su nam bila otvorena vrata Sveindijskog instituta za medicinu, srećom ne kao pacijentima. Strogo smo, naime, vodili računa da se klonimo sirove hrane i da pijemo prokuvanu vodu, tako da smo prošli bez ijedne epizode trbobolje. Kada su nas vozili da vidimo Tadž Mahal, doživeli smo jedini udes, ali poneka modrica nije bila razlog da proveravamo spremnost indijske hitne pomoći.

Najupečatljivije pojedinačno iskustvo predstavljao nam je susret s improvizovanim karantinom na ničijoj zemlji. Šiitski

Iran i sunitski Avganistan svoju međusobnu netrpeljivost ispoljili su tako što iranske vlasti, zbog navodnog straha od kolere, dva dana nisu prihvatale grupu od stotinak zapadnjaka koja se vraćala u Evropu, a u Avganistanu nisu hteli da ih prime nazad, jer su im već na izlazu poništili vize. U maniru tada dominantnog hipi pokreta, deca cveća su krenula u miran protest, ali su ih dočekali bojevi meci.

Kada smo naišli, dva ranjenika su već bila previjena, a ubijenog mladića iz Minhena položili su u senku ispod kombija, gde je temperatura bila „samo“ četrdesetak stepeni. Podelili smo s tim sirotanima svoje zalihe vode, hrane i cigareta, obećavši da ćemo o svemu obavestiti njihove ambasade u Kabulu. Ostala nam je u sećanju ta zloupotreba karantina u političantske svrhe, birokratska osionost vlasti i kulturološki zjap između građanskim pravima zadojenih zapadnjaka i autoritarnim rešenjima sklonih istočnjaka.

Važno novostečeno saznanje nam je bilo da nisu opasni ljudi, već okolnosti proistekle iz kulturoloških razlika. Upozoravali su nas da kroz kurdski deo u Turskoj prođemo danju i bez zadržavanja. Preporučivano nam je i da izbegavamo čvorišta krijumčarskih kanala, posebno u delu oko Kajberskog prolaza, zvanog „Vrata Indije“, gde vlasti ne zalaze. Tu smo, međutim, lepo dopunili svoje zalihe, a bezbedno smo se osećali i u kamionima za voće, kojima smo stigli do Nju Delhija, jer su nam na granici, zbog nekih papira, privremeno oduzeli auto.

S jedinom stvarnom opasnošću suočili smo se kada smo, nesvesni da nam je kao nevernicima zabranjeno, ušetali u jedno iransko svetilište. Nekolicina hodočasnika je gnevno reagovala, da bi se potom masa vernika naglo povećavala,

mašući rukama i sve brže nam se približavajući. Spas smo našli u našem vernom fići.

London

U ranu jesen 1969. krenuo sam na školovanje u London. Stipendija je bila skromna, ali je sve ostalo bilo sjajno. Nastavnici su imali impresivno iskustvo iz tropskih zemalja. Za razliku od naših predstava o „uštogljenim“ Britancima, bili su vrlo srdačni. Običavali su da, u pauzi za ručak, učtivo pitaju mogu li da sednu za sto sa nama, poslediplomcima. Na tu neposrednost nailazio sam kasnije redovno i u SAD.

Insistirali su i na pitanjima, mada ne u meri da se predavanje pretvori u dijalog, što je kasnije postao manir širom Amerike. Od jednog među njima, pedijatra Dejvida Morlija, naučih i da ne treba robovati autoritetima. Razrađivali smo neku epidemiju proliva u Nigeriji i postavilo se pitanje šta je zaboravljeno. Spremno sam rekao da je decu trebalo staviti na strogu dijetu.

Morli je to jedva dočeka: „Zašto?“, pa odgovorih da tako piše u Fankonijevoj knjizi (beše to tada najautoritativniji izvor znanja iz pedijatrije). Dočeka me novo pitanje: „A, otkud to Fankoni zna?“ Komentar mi se učini nepriličnim, ali pre nego što zaustih da nešto kažem, Morli objasni da Fankoni nikada nije istraživanjem dokumentovao svoj stav, bar kada je reč o tropima.

I zaista, pokazalo se da su mali crnci na dijetei masovno umirali, a da su mnogo češće preživljavali njihovi skoro normalno hranjeni vršnjaci (samo bez voćnih i mlečnih šećera). Logično je da je izgadneloj sirotinji, opterećenoj parazitozama i hipovitaminozama, najmanje trebalo lišavanje hrane.

Taj razgovor je vođen više od decenije pre nego što su kanadski klinički epidemiolozi afirmisali danas vladajući koncept medicine zasnovane na dokazima.

Škola je pozivala najuglednije svetske stručnjake, pa nam je jednom predstavljen dr Miša Ahmeteli, rukovodilac Odseka za nezarazne bolesti Svetske zdravstvene organizacije. Vratio nas je u kišno leto 1944, kada je žetva na zapadu SSSR kasnila zbog ratnih operacija, pa su se u poleglom žitu razvile gljivice. Zbog opasnosti trovanja, bilo je zabranjeno korišćenje tog žita, ali su gladni seljaci noću s vrećama izlazili na njive da bi prehranili ukućane. Kako bi sprečili njihovo trovanje, vlasti su ih – streljale! Moj mentor, profesor finih manira, pokušao je da ublaži poruku, ali je gost ostao pri svom stavu.

Kasnije sam sarađivao sa Ahmetelijem i shvatio sam da je bio opsednut opisanim događajem. Dva puta me je dovođio u Ženevu, kao privremenog savetnika, ne bih li mu pomogao da dokažemo kako je endemska nefropatija gljivično oboljenje.

Iz tog vremena poučna je još jedna anegdota. Na nekim večerama iz bakteriologije, moj nemački kolega, dr Uve Brinkman, grčevito me uhvati za ruku i pokaza na otvorenu posudu s natpisom: „Čista kultura bacila kuge“. Po smirenom pogledu profesora shvatih da je situacija pod kontrolom i pokušah da u to ubedim Uvea, ali je on, i pored mog objašnjenja da je sadržaj posude sasvim izvesno oslobođen tragova života, stalno ponavljao: „Ovi ljudi Englezi“.

Dobijao se utisak da se nikada u profesionalnom životu neće isticati hrabrošću. Iznenadio sam se kada sam nekoliko godina kasnije, uz jutarnju kafu, ugledao njegovu sliku u novinama i objašnjenje da se dobrovoljno javio da u posebnoj kapsuli, nalik na minijaturnu garsonjeru, sa bolesnikom

od lasa groznice avionom bude prebačen u Hamburg. Potom je, u pratnji supruge i malog sina, po selima zapadne Afrike predano suzbijao onhocercijazu (rečno slepilo), a zatim se suočavao s nizom drugih tropskih bolesti. Pre svoje prerane smrti, izabran je za profesora na Harvardu.

Poenta je znatno opštija od predmeta ove knjige: o čoveku se ne može donositi neopoziva ocena na osnovu ponašanja u jednom trenutku, bilo da je reč o strahu od zaraze, bilo o ma kojoj drugoj reakciji.

Spletovi okolnosti

Kada se, 22. marta 1972, saznalo za epidemiju variole u Beogradu, jedini sam među epidemiolozima bio zaštićen od ove zaraze. Efekat vakcinacije, naime, zvanično je trajao tri godine, a ja sam dve godine i osam meseci pre epidemije uspešno vakcinisan radi odlaska u Indiju. Uz to, među prvima sam revakcinisan i dodatno zaštićen injekcijom gotovih antitela, hiperimunim gamaglobulinom.

Za svakog mladog čoveka je stručni izazov da tek stečena znanja primeni u praksi. Razumljivo je da ni epidemiolog ne propušta takvu priliku, kao što se ne očekuje da poručnik beži iz rata ili fudbaler od lopte. Profesionalna znanja nalažu lekaru kako da se čuva, utoliko pre ako mu se vakcina „primila“, za šta je dokazom smatrana kožna promena na mestu gde je grebanjem (skarifikacijom) ili plitkim ubodima nanet živi soj vakcinalnog virusa.

Kada se, na kraju prvog dana suzbijanja epidemije, postavilo pitanje dežurstva tokom noći, spremno sam prihvatio da ostanem u Gradskom sekretarijatu za zdravstvo i socijalnu

politiku, pretvorenom u Gradski štab za borbu protiv karantinskih bolesti i putem radio-stanice koordinišem aktivnosti, uz povremene izlaske na teren. Ujutru sam držao sve konce u rukama o događajima protekle noći, znao imena novoobolelih osoba, njihovo kretanje i kontakte koje su ostvarili do trenutka izolacije. Narednih nekoliko sedmica nije bilo odmora.

Gradski štab za borbu protiv karantinskih bolesti okupljao je predstavnike svih službi koje su mogle da doprinesu suzbijanju epidemije, od pukovnika policije do šefa vatrogasne brigade. Sazivan je relativno često, a najuže operativno telo, koje je bilo u stalnom međusobnom telefonskom i/ili radio kontaktu, uz svakodnevne susrete, obično na početku i pred kraj radnog dana, činili smo komandant Štaba, dr Borislav Antić, socijalni medicinar, dr Aleksandra Banković, šefica Epidemiološke službe Gradskog zavoda za zdravstvenu zaštitu i ja. Za važne odluke slali smo auto po upravnika Instituta za epidemiologiju Medicinskog fakulteta u Beogradu, profesora dr Slobodana Krajinovića, ali smo ga štedeli, jer je preživio težak infarkt decembra 1971. U tim slučajevima posebno smo računali na dr Ljubinka Stojkovića, direktora Instituta „Torlak“. Često je bio prisutan i dr Radomir Jocić, kao socijalni medicinar zadužen za saradnju sa zdravstvenim organizacijama i koordinaciju aktivnosti.

Nas četvoro, dr Antić, dr Banković, dr Jocić i ja, proveli smo potom nedelju dana u Starom zdanju u Arandelovcu, kako bismo napisali „belu knjigu“ o dešavanjima u Beogradu tokom epidemije [1]. Dva-tri puta su nas posetila i tri preostala autora te knjige, gradski funkcioneri dr Predrag Dovijanić, dr Ratomir Đulaković i dr Aleksandar Prelić.

Više zbog obima posla, nego zbog teoretske opasnosti da viruse preko odeće prenesem svojoj sitnoj deci, skoro mesec

dana sam spavao van kuće, uglavnom u karantinu „Mladost“, ali i u Gradskom sekretarijatu za zdravlje i u sanitetskom vozilu koje sam sve vreme imao na raspolaganju. Trebalo je iskoristiti svaki trenutak da se, makar na parče, sakupi po nekoliko sati sna.

Terminologija

Suzbijanje bolesti: osnovni pojmovi

Za definisanje ključnih pojmova o suzbijanju bolesti držaćemo se terminologije američkih Centara za suzbijanje i sprečavanje bolesti [2], uz oslanjanje na domaće izvore [3,4,5].

Suzbijanje (engl. *control*). Smanjenje učestalosti obolavanja i umiranja na lokalno prihvatljiv nivo zahvaljujući osmišljenim naporima društvene zajednice. Primer: obezbeđenje bezbedne vode za piće radi potiskivanja proliva.

Eliminacija bolesti (engl. *elimination of disease*). Svođenje broja novoobolelih osoba na nulu u određenom području zahvaljujući osmišljenim naporima; efekat traje dok se primenjuju odgovarajuće mere. Primeri: odsustvo tetanusa novorođenčadi ili difterije zahvaljujući vakcinaciji.

Eliminacija infekcije (engl. *elimination of infection*). Svođenje broja inficiranih osoba na nulu u određenom području zahvaljujući osmišljenim naporima; efekat traje dok se primenjuju odgovarajuće mere. Primer: prestanak kruženja divljeg

virusa dečje paralize u Evropi, kao posledica mera da se ta bolest iskoreni u celom svetu.

Eradikacija (engl. *eradication*). Sin. iskorenjenje, iskorenjenost. Trajno svođenje na nulu učestalosti infekcije određenim uzročnikom u svetskim razmerama; nikakve mere više nije potrebno preduzimati. Primer: variola.

Zatiranje, zatrtost (engl. *extinction*). Određeni uzročnik ne postoji ni u prirodi ni u laboratoriji. Primer: to će se desiti kada se unište kulture virusa variole u dve preostale laboratorije u svetu.*

Nazivi za variolu i vakcinaciju

Svet. Jedan švajcarski biskup prvi je u 6. veku upotrebio reč *variola*, pošavši od latinskog *varius* (pegav, tačkast) ili *varus* (bubuljica, čvorić) [6]. Anglosaksonci su u 10. veku imali reč *poc* ili *pocca* (džep, vreća) za ranice nastale prskanjem gnojnice, što je najverovatnije označavalo variolu, da bi potom Englezi skovali reč *pockes*, kasnije *pox* [6]. Pojava sifilisa je nametnula potrebu da se velike ranice (tvrđi šankr, lat. *ulcus durum*) razlikuju od malih (*smallpox*, *small* = mali).

Vakcinacija potiče od latinskog naziva za kravu (*vacca*). Paster je u drugoj polovini 19. veka predložio da se svi postupci stvaranja veštačkog aktivnog imuniteta nazovu vakcinacijom

* Pažljivi čitač, dr Srđa Janković, napominje: „Doduše, ukoliko je genom mikroorganizma poznat, danas ga je moguće rekonstruisati zahvaljujući savremenim dometima sintetske biologije. To je od značaja u razmatranju pretnji koje potiču od bioterizma, ali je u pojedinim situacijama od koristi i za nauku. Primer je rekonstrukcija virusa gripa H1N1 iz 1918. godine koja je značajno doprinela rasvetljavanju ove pandemije.“ To je tačno, ali samo pokazuje da ni zatiranje nije nepovratno stanje.

u čast pionira ove metode, Engleza Edvarda Dženera (v. odeljak „Vakcinacija“ u prvom poglavlju).

Srbija. U našem klasičnom udžbeniku iz infektologije [7] postoji naslov: „Velike boginje – Variola vera“, a kao sinonimi navedeni su termini arapske boginje i crne kozice. Napomenuto je i da izraz boginje potiče od nemačke reči *Pocken*, a variola od latinske reči *varus* = čvor, kvrga (prevod bi mogao da glasi i ospa, bubuljica, ranica, čir).

Najpotpuniji spisak odgovarajućih termina prikupio je Vojislav Mihailović [8]. On ih je grupisao na sledeći način:

Variola vera:

- Po Vuku: boginje, ospice, kraste, kozice, mrase, nepomenuše, šeše, dok bi pridevski oblik bio: boginjav, mrasav, šorav, roav (prim. aut.: danas se koristi izraz rošav, ali se ne vezuje samo za variolu).
- Po Tihomiru Đorđeviću: koze, kozjače, osuci, bocke, štroka, stroka (prim. aut.: oba termina danas se odnose na prljavštinu, a ne na variolu), brše, patule, kazamak, sipanice i cvečke.
- Po V. Mihailoviću (važi za rudnički i čačanski okrug): velike kraste, crne kraste, velike boginje, arapske boginje.
- Po zvaničnim podacima: variola vera, prirodne ili naturalne boginje.

Vakcinacija:

- Po T. Đorđeviću: pelcovanje, cepljenje, navrtanje, ucepanje, urezivanje.
- Zvanično: kalamljanje (do polovine 19. veka), a kasnije kalemljenje i vakcinacija.

Kaže se da Eskimi (politički korektno, ali manje razumljivo, bilo bi Inuiti) imaju dvocifren broj naziva za sneg, a Arapi samo jedan, koji je neodređen, jer obuhvata i druge slične fenomene (grad, slanu, inje). Maštovitost naziva za variolu na ovim prostorima ukazuje i na njen istorijski značaj.

Zbunjujući pojmovi

Male i velike boginje. Na engleskom se variola naziva malim boginjama (*smallpox*: *small* = mali; *pox* = boginje). Istorijski gledano, to je imalo puno opravdanje, jer ih je trebalo razlikovati od tada čestog sifilisa, koji se u prvom stadijumu odlikuje krupnom promenom u koži (v. odeljak „Nazivi za variolu i vakcinaciju“).

Logična je, međutim, razlika koju mi pravimo između ove dve zaraze, jer je ospa kod malih boginja sitna, delimično slivena i stoga, kako se tradicionalno opisuje, „šaruljasta“. Stručnim jezikom, ona se označava kao makulo-papulozna (makule su mrlje, a papule su kvržice, u ovom slučaju sitne i jedva izdignute iznad ravni kože, koja je „neravna, ali ne rapava“) [7].

S druge strane, variolička ospa je krupna u sva četiri svoja stadijuma, od makula (mrlja), preko papula i vezikula (kvržica i mehurića) do pustula (gnojnica) i, konačno, krasta.

Rubeola ili crvenka. Držeći se francuskih (*rubéole*) i nemačkih izvora (*Röteln* = crvenka), donedavno nismo imali nedoumica kako se ova bolest zove u našem delu sveta. Isto je bilo i u Španiji (*rubeola*), Portugaliji (*rubéola*), Rumuniji (*rubeolă*), Italiji (*rosolia*), Poljskoj (*różyczka*) itd.

Dominacija engleskog, kao savremenog *lingua franca*, dovela je do pojmovnog haosa. Na tom jeziku, ova zaraza se zove

rubela (*rubella*) ili nemačke male boginje (*German measles*), dok se male boginje označavaju kao *measles* ili *rubeola*.

Tu ne pomaže pozivanje na nekada svemoćni latinski (male boginje = *morbilli*, crvenka = *rubeola*), pa je pitanje vremena kada će prevladati engleska terminologija. Mi se ipak držimo naših zvaničnih izvora [9].

Kontrola. U engleskom ne postoji poseban termin za suzbijanje, već se koristi mnogo opštiji pojam kontrola (*control*). Zbog duhovne lenjosti i pomodnosti, sada i mi „kontrolišemo“ bolesti, pa u ustanovama za javno (narodno) zdravlje postoje centri za kontrolu i prevenciju bolesti, a po propisima tamo rade i „lica zadužena za kontrolu zabrane pušenja“. Ti ljudi na terenu kontrolišu bolest suzbijajući je, a u svojoj ustanovi kontrolišu zabranu pušenja na suprotan način, tj. ne suzbijanjem zabrane, već njenim sprovođenjem. U prvom slučaju kontrola označava borbu protiv nečega (bolesti), a u drugom – za nešto (za zabranu).

Nekritično prihvatanje te reči kao pojmovnog „džokera“ ne samo da osiromašuje jezik, već dovodi do karikaturalnih obrta koji obesmišljavaju poruku [10]. Kontroliše se krvni pritisak, kako bi se održavao u određenim granicama, a bolest se suzbija (što je ima manje, to bolje).

Za razliku od zakonskih propisa, u ovom tekstu reč kontrola ima jezički i logički opravdano značenje. Dakle, epidemiolog kontroliše sprovođenje mera suzbijanja, a ne kontroliše kontrolu.